

Szemelvények harmadfél évszázad magyarországi történelemtanterveiből

Állami alap- és középiskolai történelemtantervek: 1777–1990

A mellékletben röviden bemutatjuk bő két évszázad több mint két tucat állami tantervének történelem és – a NAT szóhasználatával élve – állampolgári és társadalmi ismeretek (polgári jogok és kötelességek, alkotmánytan és erkölcsi alapismeretek, állampolgári ismeretek) részét. Természetesen – helyhiány miatt – teljességre nem törekedhettünk (nem is lenne szükség rá), de áttekintésünk módot nyújt arra, hogy a tárgy (tárgyaink) tanításának céljait és tananyagát (vagy legalább annak fő vonalait) összehasonlíthassuk, Mária Terézia Ratio Educationisától a Nemzeti alaptantervig. A címek alatti évszámok a tanterv érvényességét jelzik.

Közös valamennyi tantervünkben, hogy ún. központi tantervek – ellentétben a keretjellegű NAT-tal. Tehát tantervi szabályozásunk egy viszonylag teljes és lezárt korszakát tekinthetjük át. Csak az elemi, nép- és általános iskolák, valamint a gimnáziumok (és ezekkel rokon iskolatípusok) tanterveiből válogattunk. Az értékeléshez, az összehasonlításhoz segítségül megadjuk az egyes korokat jellemző iskolaszervezet sémáját.

Élet- év	I. Ratio Educationis	II. Ratio Edicationis	A dualizmus kora	A két világ- háború között	1945 – 1990
19					
18	Akadémia	Akadémia	8 osztályos gimnázium	Gimnázium, Leánygimnázium	Gimnázium, Technikum, Szakközép- iskola
17					
16					
15					
14	Gimnázium	Gimnázium			8 osztályos általános iskola
13					
12	Kisgimnázium	Kisgimnázium			
11					
10					
9					

8	Né nyelvű iskolák	Né nyelvű iskolák	Elemi népiskola	Elemi népiskola	
7					
6					

Az 1735-ös jezsuita Instructio

Első osztály:

Hosszabb témaként az igaz történetekből meríthetünk anyagot, példának okáért a következőkből: a perzsa királyok tettei, Nagy Sándor élete Curtiusból válogatva; a peloponézosi háború Thuküdidésztől; a görög és római hadvezérek párhuzamos életrajzai Plutarchosztól; a filozófusok élete Leartiustól.

Továbbá regényes történetek: Ulysses vagy Odüsszeia, a trójai háború vagy az Illiász összefoglalása. E témáknál semmi sem alkalmasabb. Aztán az argonauták kalandos útja, Hercules küzdelmei, az őzjögő Ajax, Elektra, Antigoné, Iphigenia stb., vagyis Szophoklész és Euripidész tragédiáinak tartalma. Az ízelítő mindebből később talán ösztönzőül szolgál arra, hogy föllapozzák magukat e forrásokat.

Rövidebb témául kívánkozik valamilyen egyedi esemény a történelemből, például 1. Semirámis, a férjgyilkos 2. A megégetett Sardanapal 3. A kitett Kürosz 4. Ugyanő mint gyermekkirály 5. Harpagosz lakomája 6. Kürosz legyőzi nagyapját 7. Krózus 8. Tomürisz megöli Küroszt 9. A gonosz Kambüész 10. Preaszpisz veszte 11. Az elárult Szmerdész 12. Dariusz király 13. Zopürosz 14. A marathoni győzelem 15. Xerxész hadserege 16. Ugyanaz a hadsereg a hullámok hátán 17. Leonidász Thermopülainál 18. A themisztoklészi tanács 19. Xerxész menekülése stb.

A regényes történetekből ... például

1. A megkoszorúzott Daphné	2. A megnyúzott Marszüász
3. Az aranyban dúskáló Midász	4. A hosszúfülű Midász
5. Prometheusz	6. Pandóra szelencéje
7. A négy korszak	8. A gigászok uralkodása
9. Lükaón	10. Deulálión, Pyrrha
11. Phaéthon, a gyújtogató	12. A megölt Argus
13. A sárkánykígyó	14. Juppiter mint bika
15. Kadmosz fogakat vet	16. Aktaión
17. Narcissus, Hyakinthos	18. Athamasz, Ió
19. Perszeusz	20. Bellerophón
21. Az elrabolt Proserpina	22. A csillag fiú
23. Araché	24. A szirének
25. Triptolémosz	26. A kővé vált Nióbé
27. A lantos Ampión	28. A lükiai földműves békái
29. Téreus, Prokné	30. Jázon stb.

Ezek a történetek, amelyeket vázlatosan felsoroltunk, elég anyagot nyújtanak 130 napra.

Második osztály:

Titánok, Saturnus, Cybelé, Amaltheia, Janus, Aranykor, Bona Dea, A véletlen ura, Athosz, Kaukázus, Prometheus, Epimétheusz, Pandora stb.

Harmadik osztály:

Róma alapításától a második pun háborúig.

Negyedik osztály:

a catilinai háború, a Catilina elleni beszéd és más események, Cicero száműzetése és visszatérése, Caesar és Pompejus polgárháborúja stb.

Ötödik osztály:

Augustustól Nagy Constantinusig.

Hatodik osztály:

az ausztriai korszakig vagy II. Albert császárig.

**A két Ratio Educationis (1777, 1806)
(1777–1848)**

<i>Ratio Educationis (1777)</i>		<i>Ratio Educationis puplicae (1806)</i>		
Latin (grammaticai) osztályok (<i>kisgimnázium</i>)				
<i>Osztály</i>		<i>Óraszám</i>	<i>Óraszám</i>	
I.	<i>Bibliai történeti elbeszélések.</i>	Heti 2 óra		
II.	<i>Magyarország története a mohácsi vészig, tekintettel a világtörténeti eseményekre, valamint művelődés-történeti szempontokból.</i>	Heti 2 óra	<i>Bibliai történeti elbeszélések.</i> Heti 2 óra	
III.	<i>Magyarország története Ferdinándtól végig.</i>	I. Heti 2 óra	<i>Magyarország történelme</i> rövid bevezetéssel és hasznának ismertetésével vegye kezdetét. Ez után a kiválasztott események gondos elbeszélése következik, a magyaroknak a földre való bejövételétől kezdve, s ez 1526-i, a Mohácsnál elszenvedett vereség emlékezetes évéig folytatódik.	Heti 2 óra
IV.			<i>Magyarország történelméből</i> – ahogy mondani szokták – a harmadik korszakot kell tanulmányozni. Ez I. Ferdinánd császárral kezdődik, innen végigveendő az ausztriai házból való királyok sora, s a ma szerencsésen uralkodóval fejeződik be.	Heti 2 óra
<i>Gimnázium</i>				
I.	Első félévben: <i>Ismétlése a magyar történetnek a kiváló írókra és forrásokra való</i>	Heti 2 óra	A történelem tanulmányozása a magyarok vezéreitől, s	Heti 2 óra

	utalással. Második félévben: <i>a császári és királyi birtokok története.</i>		folytatva egészen <i>I. Ferdinándig.</i>	
II.	Rövid bevezetés után <i>a római császárság története I. Rudolftól</i> ; továbbá rövid áttekintése a <i>vallás, különösen a magyar egyház történetének.</i>	Heti 2 óra	<i>Magyarország történelme I. Ferdinándtól napjainkig</i> folytatva, a fentebb már említett módszerrel.	Heti 2 óra
<i>Bölcséleti akadémia</i>				
I.	Első és második félév: <i>Magyarország pragmatikai története.</i>	Heti 5 óra	<i>Magyarország okokat feltáró történetének</i> feldolgozása.	Heti 5 óra
II.	Első félév: <i>magyar egyház és tudósok története.</i> Második félév: <i>a római császárság s az örökös tartományok története.</i>	Heti 5 óra	<i>Egyetemes történelem, a megfelelő helyeken kiegészíthető az oklevéltan, címertan, éremtan és pecséttan segédtudományaival.*</i>	Heti 4 óra

* Később felcserélték az I. és II. év tananyagát a bölcséleti akadémián.

Az 1849-es Organisationsentwurf és a Helytartótanács 1861-es rendelete
(A magyar kir. helytartótanácsnak 1861. okt. 21-én 58.244. sz. alatt kelt rendelete)
1850–1868

<i>Osztály</i>	<i>Földrajz és történelem tananyag</i>	<i>Óraszám</i>
<i>Kis- gimnázium</i>	<i>Cél: A földfelszín áttekintő ismerete, természeti és politikai tagolódása szerint. A fontosabb személyek és események áttekintése a népek, nevezetesen Ausztria történelméből, valamint kronológiai ismerete.</i>	
I.	<i>A földfelszín leírása a természeti adottságok szerint; tenger és szárazföld, hegyvonulatok és vízgyűjtőterületek, magas- és alföldek stb. E leírással kell összekötni a népekre és államokra vonatkozó legfontosabb ismereteket. 1861-Ehhez alkalom szerint – a történelemtanítás előkészítéseként – életrajzi ábrázolásokat lehet kapcsolni. 1861-től: Földrajz: Bevezetés, Magyarország.</i>	Heti 3 óra;
II.	<i>Régebbi korok történelme Kr. u. 476-ig. A zsidó nép történelmének tanítása Palesztina földrajzával együtt a vallástanár feladata. Minden, a tananyagban szereplő nép történetét megelőzi az ország földrajza, az I. osztályban már megtanult általános körvonalak alapján. 1861-től: Földrajz: Az osztrák birodalom többi része és Európa egyéb országai.</i>	Heti 3 óra;
III.	<i>Újabb korok történelme Kr. u. 476-tól a harmincéves háború végéig, hasonló módon összekötve a földrajzzal, mint a II. osztályban. 1. félév: középkori történelem, 2. félév: osztrák történelem, a sajátosan szülőhazát érintő események kiemelésével és a világtörténelem fő mozzanatainak tekintetbevételével. 1861-től: Földrajz: Európán kívül a többi világrész. Történelem: Magyarok története az Árpád-házbeli vezérek és királyok alatt.</i>	Heti 3 óra;
IV.	<i>1. félév: az osztrák történelem befejezése, 2. félév: népszerű honismeret, azaz megismerkedés az osztrák állammal, a saját szülőhaza kiemelésével, jelenkori állapotának főbb jellemzői szerint; a többi állam földrajzának összefoglaló és kiegészítő ismételése. 1861-től: Magyarok története a vegyes házbóli királyok alatt, ha a III. osztályban a fentebbi tárgyat bevégezték; ha nem, az előre bocsátandó.</i>	Heti 3 óra;
<i>Fő- gimnázium</i>	<i>Cél: A világtörténelem főbb eseményeinek oknyomozó összefüggéseiben való áttekintése; a görögök, a rómaiak és a haza történelmi fejlődésének alaposabb ismerete. Ezeket az ehhez szükséges földrajzi viszonyok biztos</i>	

ismeretével kell összekapcsolni.

- V. *Régebbi korok történelme a népvándorlásig.* Az első félévben a görög történelem, a másodikban a római alkotja a történelem fő vonulatát; ezzel kell összekapcsolni a régiségtant, jelesül az ókori államok intézményeit, és e népek fejlődésének lényeges pontjait vallásban, művészetben és irodalomban. **1861-től:** *Magyarok történetéből* a két első korszak rövid vázлата után *a Habsburg-házbóli királyok és az osztrák birodalom igen rövid államisméje.*
- VI. *Közbenső korok történelme a népvándorlástól a 15. század végéig.* **1861-től:** *Az egyetemes történetből az ókor folytatása és a középkor.*
- VII. *Újabb történelem a jelenkorig.* **1861-től:** *Az egyetemes történetből az új és a legújabb kor.*
- VIII. *Az osztrák állam története, részei történetének figyelembevételével, különösen a saját szülőhazáéval; ehhez az osztrák állam statisztikájának főbb pontjai kapcsolódnak.* **1861-től:** *A magyarok oknyomozó története.*

Az 1868-as elemi népiskolai történelemtanterv
(Az 1968/XXXVIII. tc. értelmében)

1868–1905

<i>Osztály</i>	<i>Történelem és polgári jogok és kötelességek tananyag</i>	<i>Óraszám</i>
V.	<p>Az olvasókönyvekbe foglalt <i>történeti olvasmányok</i> és a <i>földrajzi tanításból</i> szerzett előismeretek után megkezdí a tanító a történelmi oktatást, a <i>magyar nemzet történelméből válogatott életrajzi képek elbeszélésén s elbeszéltetésén.</i></p> <p>Pl. Árpád, Szent István, I. Béla, , Szent László, Kálmán, II. Endre, IV. Béla, III. Endre, Nagy Lajos, Zsigmond, Hunyadi Mátyás, II. Ulászló, II. Lajos, I. Ferdinánd, I. Lipót, Mária Terézia, II. József, I. Ferenc, V. Ferdinánd, I. Ferenc József, János Zsigmond, Báthori István, Básta, Bocskai István, Bethlen Gábor, I. Rákóczi György, II. Rákóczi György, Apafi Mihály, II. Rákóczi Ferenc.</p>	Heti 2 óra
VI.	<p><i>Bevezetésül az ókori népekről</i> a legnagyobb általánosságban <i>Magyarország összefüggő története</i>, kapcsolatban <i>a vele érintkezésben élt s élő nemzetek történetével</i> és <i>mellék tekintettel a világtörténelem színpadán kiváló szerepet játszó nemzetek történetére.</i></p> <p><i>A polgári jogok és kötelességek ismerete: a haza alkotmánya,</i> <i>a polgári legfontosabb jogok és kötelességek főbb vonalai.</i></p> <p style="text-align:center">Ismétlő iskola</p>	Heti 2 óra
VII-VIII-	<p>Az alkotmány, az államélet s az ebben foglalt polgári jogok és kötelességek ismertetése, a tanuló kezébe egy külön füzetke adatik, melyből a nemzeti alkotmányról, a polgári ügyek elintézésére rendelt hatóságokról és törvényszékekről, továbbá az örökösödésről, a váltójogról és csódtörvényről stb. röviden tanulnak.</p>	
IX.		

Az 1868-as gimnáziumi történelemtanterv

(Kiadta az 1868. évi 14.464. sz. a. kelt rendelettel a vallás- és közoktatásügyi miniszter)
1868–1871

<i>Osztály</i>	<i>Történelem tananyag</i>	<i>Óraszám</i>
<i>Kis- gimnázium</i>	<i>Cél: A megelőzőt legfontosabb világesemények vázlatos ismeretével a hazai történet alapvonásainak összefüggő tudása, folytonos tekintettel a világtörténet egyidejű nevezetesebb eseményeire. Ez utóbbiak közé számíttatnak: a) a nagyobb szerű változások, melyeken az emberiség közös hazája, a föld fölülete, keresztülment, úgymint: a történetben fontosabb szerepet játszott nemzetek, országok, néha kormányformáknak, sőt egyes nagyobb szerű dinasztiáknak is keletkezése vagy bukása, rövid, de élesen körülírt vázlatával azon viszonyoknak, melyek azt előidézték; b) nagyobb földrészek fölfedezése, hogy ez által az általános földrajz tudománya már most a történelmi élet szempontjából is új táplálékot nyerjen; végre c) a legfontosabb találmányok keletkezési ideje és hazája.</i>	
	III. <i>A magyarokat megelőzőt legfőbb események előadása</i>	Heti 2 óra
	<i>legfőlebb a 4 első hónapot veheti igénybe. Ezután ezen évfolyam alatt a magyarok története adandó elő a vegyes házakból származott királyokig.</i>	
	IV. <i>Magyarország történetéből a vegyes házak s a Habsburg-ház;</i>	Heti 2 óra
	<i>a világtörténetből minden magyar történelmi korszak végén kiemeltetnek röviden oly legnagyobb fontosságú események ..., különös tekintettel az évszámokra, melyek, rátámaszkodva a magyar történet időviszonyaira és egyidejű eseményeire, mind a magyar, mind a később előforduló világtörténetre nézve a kronológiai ismeretet elő fogják segíteni és kölcsönösen megszilárdítani.</i>	
<i>Nagy- gimnázium</i>	<i>Cél: A világtörténet alapvonásainak tudatos biztos ismeretével a hely- és időbeli viszonyainak, beható tekintettel a klasszikus ókorra s később a hazai történetre.</i>	
	V. <i>A világtörténet megelőző eseményeinek összefüggő, de vázlatos előadása után részletesen görög és a római történet 476-ig Kr. u. A görög és római mitológia és archeológia külön</i>	Heti 3 óra

tanulmányként nem adatik elő, hanem az részben a különös adatok fölmerülése alkalmából a klasszikusok fejtegetésénél magyaráztatik, más részben pedig különösen a görög és római történettel kapcsolatosan behatóan és rendszeres összefüggésében tárgyalandó.

- VI. *A közép- és újkor, különös tekintettel Magyarország történetére.* Az előadások leviendők a jelenkorig, mennyiben ez már történetinek mondható. Heti 3 óra
- VII. *Újabb történelem a jelenkorig.* Heti 3 óra
- VIII. *Az osztrák állam története, részei történetének figyelembevételével, különösen a saját szülőhazáéval; ehhez az osztrák állam statisztikájának főbb pontjai kapcsolódnak.* Heti 3 óra

Az 1871-es gimnáziumi történelemtanterv

(Kiadta a vallás- és közoktatásügyi miniszter 1871. évi szeptember 18-án 20.855. sz. a. kelt

rendeletével)

1871-1879

<i>Osztály</i>	<i>Történelem tananyag</i>	<i>Óraszám</i>
	<i>Algimnázium</i>	
III.	<i>A magyarokat megelőzőt legfőbb események</i> előadása után, a mi legfőlebb az évfolyam első négy hónapját veheti igénybe – <i>a magyarok története, a vegyes házakból származott királyokig.</i>	Heti 2 óra
IV.	<i>Magyarország történetéből a vegyes házak s a Habsburg-ház.</i> <i>A világtörténetből</i> minden magyar történeti korszak végén kiemeltetnek röviden oly <i>legnagyobb fontosságú események</i> , jelesen: a nagyobb szerű változások, melyeken az emberiség közös hazája, a föld fölülte keresztül ment, úgymint: a történetben fontosabb szerepet játszott nemzetek, országok, néha kormányformáknak, sőt egyes nagyobb szerű dinasztiáknak is keletkezése vagy bukása, rövid, de élesen körülírt vázlatával azon viszonyoknak, melyek azt előidézték; továbbá nagyobb földrészek fölfedezése s a legfontosabb találmányok keletkezési ideje és hazája, és pedig mindezek különös tekintettel az évszámokra.	Heti 2 óra
	<i>Főgimnázium</i>	
V.	<i>Ókor.</i>	Heti 3 óra
VI.	<i>Középkor.</i>	Heti 3 óra
VII.	<i>Újkor.</i>	Heti 3 óra
VIII.	<i>Magyarország oknyomozó története.</i>	Heti 4 óra

Az 1879-es gimnáziumi történelemtanterv

(A magy. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter 1879. évi 17630. sz. a. kelt rendeletével kiadott terv, módosítva az 1883. évi 26776. és az 1887. évi 8619. sz. a. kelt miniszteri rendeletekkel)

1879–1899

Cél: Az egyetemes történelem összefüggő áttekintése, s a magyar történetnek művelődéstörténettel egybekapcsolt ismerete.

<i>Osztály</i>	<i>Történelem tananyag</i>	<i>Óraszám</i>
III.	<i>Magyarország története és az osztrák-magyar monarchia politikai földrajza.</i>	Heti 4 óra
IV.	<i>Az ókor története, különösen a görög és a római történet a császárság megalapításáig.</i>	Heti 3 óra
V.	<i>Európa története Amerika felfedezéséig. A római császárság és bukása; a kereszténység eredete és terjedése. A népek nagy vándorlása, s az annak folytán keletkezett új államok. Az iszlám eredete és terjedése. A pápaság, a hűbériség és a keresztes hadjáratok. A középkori intézmények bomlása.</i>	Heti 3 óra
VI.	<i>Az újkor története a bécsi kongresszusig. A fölfedezések, a tudomány és művészet újjáéledése. A vallási reform. A vallási és nemzeti háborúk. A fejedelmi abszolútizmus kora. A francia forradalom és Napóleon kora. Politikai mozgalmak 1848-ig.</i>	Heti 3 óra
VII.	<i>A legújabb kor története. A történeti tanítás befejezéséül politikai földrajz, különösen Európa és Amerika államai viszonyainak általános tárgyalása.</i>	Heti 2 óra
VIII.	<i>Magyarország története, tekintettel a társadalmi és állami viszonyok fejlődésére, a kútfőknek s a történetírásnak ismertetésével.</i>	Heti 3 óra

Az 1899-es gimnáziumi történelemtanterv

(Kiadattak a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszternek 1899. évi 32,818. sz. rendeletével)

1899–1918

Cél: A történeti fejlődés áttekintése egyetemes történeti alapon s a magyar nemzet történetének beható ismerete szoros kapcsolatban az egyetemes történeti eseményekkel és hatásokkal.

<i>Osztály</i>	<i>Történelem tananyag</i>	<i>Óraszám</i>
I.	<i>Olvasmányok a magyar történetből és a klasszikus világból</i>	Irodalom*
II.	<i>Olvasmányok a magyar történetből és a klasszikus világból</i>	Irodalom**
III.	<i>A magyar nemzet története 1526-ig.</i>	Heti 3 óra
IV.	a) <i>A magyar nemzet története 1526-tól 1867-ig.</i> b) <i>Magyarország politikai földrajza; Ausztria; az osztrák-magyar monarchia.</i>	Heti 3 óra
V.	<i>Az ókor története a nyugat-római császárság bukásáig (476), a földrajzi ismeretek ébrentartása mellett.</i>	Heti 3 óra
VI.	<i>Egyetemes történet a magyar nemzet történetével kapcsolatosan a vesztfáliai békéig (1648), a földrajzi ismeretek ébrentartása mellett.</i>	Heti 3 óra
VII.	<i>Egyetemes történet a magyar nemzet történetével kapcsolatosan 1648-tól 1874-ig. Európa és Amerika nevezetesebb államainak földrajza.</i>	Heti 3 óra
VIII.	<i>A magyar nemzet történetének, különösen az állami élet fejlődésének összefoglaló áttekintése.</i> <i>Befejezésül: Magyarország politikai, gazdasági és műveltségi jelen állapotának ismertetése.</i>	Heti 3 óra

* I. oszt. *Olvasmányok.* Elbeszélő prózai és költői szemelvények: a hun és magyar nemzeti mondából s az Árpádok történetéből; válogatott darabok a klasszikus hősi mítosz köréből; rajzok a magyar földről és népének életéből.

**II. oszt. *Olvasmányok.* Mondai és történeti elbeszélések a vegyes házakból való magyar királyok korából s a görög és római világból; tanító mesék és leírások.

Az 1905-ös elemi népiskolai történelemtanterv

(Kiadta a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter 1905. évi június hó 16-án 2202. eln. számú rendeletével)

1905–1925

A történettanítás célja, hogy nemzetünk ezer esztendő múltjának és küzdelmeinek s az eseményekben és nagy történelmi alakokban megnyilatkozó nemzeti erényeknek megismertetésével felébressze, ápolja és nemesítse a nemzeti önérzetet, a hazaszeretetet és királyhűséget. A tanításnak épp oly mértékben kell hatnia a szívre, mint az értelemre, hogy a tanuló a múlt ismereteiből ne csak okuljon, hanem lelkesedést és erkölcsi nemesedést is merítsen.

Oszt.	Történelem tananyag	Óraszám
V.	A történelmi anyag nagyjainak alakjai körül csoportosítva, élénk képekbe foglalandó, amelyek azonban ne csak az egyéni vonásokat domborítsák ki, hanem a kort is jellemezzék (kor- és jellemképek). 1. Honfoglalás: <i>Árpád</i> . 2. A magyar királyság és keresztény egyház megalapítása: <i>Szent István, Szent László</i> . 3. A mongol vész: <i>IV. Béla</i> . 4. A magyar királyság fénykora: <i>Nagy Lajos, Hunyadi János, Mátyás király</i> . 5. A mohácsi vész; a török hódoltság: <i>Zrínyi Miklós</i> . 6. Az alkotmány és vallásszabadság védelme: <i>Bethlen Gábor, Pázmány Péter, II. Rákóczi Ferenc</i> . 7. A török kiűzése, az ország elpusztult állapota: <i>III. Károly</i> . A nemzet és a királyi ház megbékélése: <i>Mária Terézia</i> . 9. A mai Magyarország megalakulása: <i>József nádor, gr. Széchenyi István, Kossuth Lajos, Deák Ferenc</i> . 10. Napjaink: <i>I. Ferenc József, Erzsébet királyné, a királyi család</i> .	Heti 2 óra
VI.	A történelmi anyag ezen a fokon már akképpen csoportosítandó, hogy ne annyira a nevezetesebb egyének alakjainak minél teljesebb megvilágítására, mint inkább az események összefüggésének és az intézmények fejlődésének feltüntetésére szolgáljon. Az egyetemes történetre a tanítás csak annyiban tér ki, amennyiben ezt a nemzeti történet megértése szükségessé teszi. I. <i>A mohácsi vészig terjedő kor áttekintése</i> . 2. <i>Az ország három részre szakadása a mohácsi vész után: a) a Habsburg-ház világbirodalma (találmányok, felfedezések); b) a török hódoltság; c) az erdélyi fejedelemség</i> . 3. <i>A protestantizmus elterjedése hazánkban és hatása (a reformáció története)</i> . 4. <i>Nemzeti fölkelések az</i>	Heti 2 óra

alkotmány és vallásszabadság védelmére (a harmincéves háború, XIV. Lajos). 5. Küzdelem a törökkel; felszabadulás a török járom alól; az ország állapota a török kiűzése után. 6. A királyi ház és a nemzet megbékélése; új intézmények (II. Frigyes és Poroszország, a francia forradalom; Napóleon). 7. Hazánk állapota a napóleoni háborúk után (Európa államainak átalakulása; találmányok, felfedezések); elmaradottságunk. 8. A mai Magyarország megalakítása és az 1848-iki törvények (európai forradalmak). 9. A szabadságharc és az önkényuralom (az olasz királyság). 10. Az alkotmány helyreállítása (Ausztria háborúja Poroszországgal); az ország mai állapota (a német-francia háború és a német császárság megalakulása; a Balkán-államok; Bosznia-Hercegovina).

A 8 osztályos népiskola történelemtanterve (1919)
(A Városi Alkalmazottak Országos Szövetsége javaslata)

- Cél:*
- a) hogy elvezesse a jövőendő állampolgárt a társadalom fejlődésmenetének s így az emberi kultúra fejlődésmenetének megismeréséhez;
 - b) annak átértéséhez, hogy a jelen csupán egyik fázisa az eseménysorozatnak, amely a múlt következménye és a jövő meghatározó előkészítője;
 - c) és eljuttassa az emberiség sorsát eldöntő jelen és múlt eseményekkel szemben az önálló történelmi kritika magaslatára, hogy idővel cselekvő részese lehessen kora politikai életének.

<i>Osztály</i>	<i>Történelem tananyag</i>	<i>Óraszám</i>
V.	Őstörténelem, keleti kultúrnépek, görögök története <i>Őstörténelem:</i> I. A vadság kora, II. A barbárság kora. <i>III. Történelmi kor:</i> Keleti kultúra, IV. Görög történelem (1. Őskor, 2. Az államok kifejlődésének kora, 3. A kelet piaciért folyó küzdelmek kora, 4. Imperialista törekvések kora, 5. Az idegen hódító világbirodalma.)	Heti 3 óra
VI.	Római birodalom. Középkor <i>I. Róma:</i> 1. Őskor – a királyság kora, 2. Osztályharcok és külső háborúk kora, 3. A Földközi-tengermellék piacának megszerzése, 4. Az osztályharcok kiéleződésének kora, 5. A császárság kora. <i>II. Középkor:</i> 1. A római birodalom romjain előrenyomuló népvándorlás, 2. Az egyházi hierarchia szövetkezése az államhatalommal, 3. A népvándorlás második hulláma, 5. A polgári élet kialakulásának kora, 6. A polgárság hatalmának növekedése s a kereskedelmi kapitalizmus kezdetei.	Heti 3 óra
VII.	A XVI., XVII. és XVIII. század 1. A renaissance, 2. Felfedezések és találmányok, 3. Reformáció és ellenreformáció, 4. A centralisztikus királyi hatalom kialakulása, 5. Anglia különleges viszonyai, 6. Az amerikai polgárháború.	Heti 3 óra
VIII.	Kapitalisztikus termelőrend, polgári társadalom 1. Európa a polgári forradalmak előtt, 2. A nagy forradalom,	Heti 3 óra

3. A napóleoni háborúk, 4. A feudalizmus visszahatásának kora, 5. A polgárság, mint uralkodó osztály Nyugat-Európában, 6. A munkásság első forradalmának hatásai, 7. Modern tőkéstermelés, új nemzeti államok kialakulása, 8. Világháború és forradalom.

A középiskola történelemtanterve (1919)
(A Városi Alkalmazottak Országos Szövetsége javaslata)

Osztály	Történelem tananyag	Óraszám
I.	<p>Ókori társadalmak a népvándorlásig</p> <p>Általános szociológiai bevezetés... <i>Ókori keleti kultúrnépek, India gazdasági és szellemi kultúrája, Görögország, Róma.</i></p>	Heti 3 óra
II.	<p>A feudális társadalom története a népvándorlástól a XVI. század elejéig</p> <p>A népvándorlás... A lovagi kultúrközösség a hűbériség alatt... Városok, Érintkezés a Kelettel... A polgári osztály feltörekvése... Az egyén felszabadulása a középkori megkötöttség alól... Új kereskedelmi piacok keresése... Az újkori rabszolga-gazdálkodás...</p>	Heti 3 óra
III.	<p>Az újkori kapitalizmus kialakulásának útja; a korlátlan monarchiák és a nagy francia forradalom története</p> <p>A gazdasági és kulturális élet átterelődése a Földközi-tenger medencéjéről az Atlanti-óceán partvidékeire... A reformáció és ellenreformáció politikai küzdelmei Európa főbb államaiban... A közgazdaság fejlődése... A felvilágosodott abszolutizmus Poroszországban és Ausztriában... Individualisztikus tanok és törekvések, fiziokraták... A jobbágyfelszabadítások kora... Gépek bevonulása a termelésbe... A gyarmatok felszabadulása... A francia forradalom szellemi és gazdasági előzményei...</p>	Heti 3 óra
IV.	<p>Napjaink története (1815-től)</p> <p>1. <i>A feudalizmus erőfeszítései az ipari kapitalizmus és a polgárság növekedő uralmával szemben (1815–30.).</i> 2. <i>A polgárság és a tőke képére formált államrend Nyugat-Európában a XIX. század első felében.</i> 3. <i>A munkásság első forradalma és hatásai.</i> 4. <i>A modern tőkés termelés hatása új nemzeti államok kialakulására.</i> 5. <i>Világháború és világforradalom.</i> 6. <i>A történettudomány technikai és kritikai eljárásainak kialakulása a XIX. században.</i></p>	Heti 4 óra
V.	<p>Szociológia</p>	Heti 4 óra

	<i>1. A szociológiai megismerés általános kérdései. 2. Természet és társadalom. 3. Kultúra és társadalom.</i>	
--	---	--

A középiskolák 1924-es történelemtanterve

(Kiadta a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter 1924. évi július hó 24-én kelt 80.000 sz.

rendeletével)

1924–1938

Cél: A világtörténelem áttekintése és Magyarország történetének tüzetes ismerete.

<i>Osztály</i>	<i>Történelem tananyag</i>	<i>Óraszám</i>
III.	Magyarország története.	Heti 3 óra
IV.	Világtörténelem Marcus Aurelius haláláig. I. Bevezetés. II. <i>Az ősi kelet jelentősége a művelődés fejlődésében.</i> III. <i>A görög történet.</i> IV. <i>Róma története.</i> V. <i>Magyarország területe az ókorban.</i>	Heti 2 óra
V.	Világtörténelem a népvándorlástól a XIV. századig. I. <i>A római birodalom bomlása.</i> II. <i>A középkori államrendszer alakulása.</i> III. <i>A magyar honfoglalás.</i> IV. <i>A pápaság és a császárság küzdelme.</i> V. <i>Magyarország az Árpádok korában.</i> VI. <i>A nyugati országok a középkorban.</i> VII. <i>A középkori intézmények.</i>	Heti 3 óra
VI.	Világtörténelem a középkori intézmények bomlásától a nagy hatalmak kialakulásáig. I. <i>A középkori intézmények bomlása.</i> II. <i>Magyarország a XIV. és XV. században.</i> III. <i>Az újkor világnézetének és életviszonyainak kifejlődése.</i> IV. <i>A vallásháborúk kora.</i> V. <i>Magyarország a reformáció és az ellenreformáció korában.</i> VI. <i>A nagy hatalmak megalakulásának kora.</i> VII. <i>Magyarország az abszolutizmus korában.</i> VIII. <i>Az abszolutizmus rendszere.</i>	Heti 3 óra
VII.	A francia forradalom és a legújabb kor története. I. <i>A felvilágosodás.</i> II. <i>A nagy francia forradalom kora.</i> III. <i>Magyarország a francia forradalom korában.</i> IV. <i>A liberális törekvések kora.</i> V. <i>A magyar reformkor.</i> VI. <i>A nagy nemzeti mozgalmak kora.</i> VII. <i>Magyarország 1848–1871.</i> VIII. <i>Az imperializmus kora.</i> IX. <i>Magyarország 1871 óta.</i> X. <i>Államtani ismeretek, állampolgári jogok és kötelességek.</i>	Heti 3 óra

VIII. **Magyarország története, különös tekintettel a társadalmi életre és az intézményekre.** Heti 3 óra

I. *Magyarország területe a honfoglalás előtt.* II. *Az őstörténet és a honfoglalás.* III. *A patrimoniális királyság kora.* IV. *A rendi alkotmány kezdetei II. Endre idején.* V. *Az oligarchikus rend fénykora.* VI. *Az ország feldarabolásának kora.* VII. *A felkelések kora.* VIII. *I. Lipót abszolutizmusa.* IX. *Magyarország újjászervezése a XVIII. században.* X. *A reformkor.* XI. *A szabadságharc és a Bach-korszak.* XII. *A kiegyezés utáni kor.* XIII. *A művészet fejlődésének áttekintése a főbb emlékek alapján.* XIV. *A magyar történetírás áttekintése.*

Az 1925-ös elemi népiskolai történelemtanterv

(M. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter 1925. évi május 14-én 1467. eln. sz. rendelete)
1925–1945

Cél: A magyar nemzet történetének ismertetése az ezzel kapcsolatos legfontosabb világtörténelmi események érintésével és rövid, elemi tájékoztatás a történetileg fejlődött magyar alkotmányról; a múlt iránti kegyeletre s tanulságainak megértésére, nemzeti önértékre s hazaszeretetre nevelés; a nemzet életerejében való bizalom és az isteni gondviselésbe vetett hit megerősítése.

<i>Osztály</i>	<i>Történelem tananyag</i>	<i>Óraszám</i>
V.	I. A magyar nemzet származása és vándorlásai. (A rómaiak uralma hazánk területén, a hunok, az avarok, a morvák országa.) A honfoglalás. <i>Árpád</i> . Kalandozások. II. A magyar királyság és keresztény egyház megalapítása és megerősödése: <i>Géza fejedelem, Szent István, Kálmán</i> . (A keresztény nyugat két főhatalmassága a pápaság és a német-római császárság.) Keresztes háborúk. (III. <i>Béla</i> a keleti császárság.) Az aranybulla. A tatárjárás és a második honalapítás: <i>IV. Béla</i> . III. A magyar királyság fénykora: <i>Károly Róbert, Nagy Lajos, Zsigmond, Hunyadi János, Mátyás király</i> ; tekintettel a művelődésre. (A Habsburg-ház viszonya hazánkhoz. A török hatalom terjeszkedése.) IV. A mohácsi vész. Az ország háromfelé szakadása. (A Habsburg-ház világbirodalma, találmányok, felfedezések.) A török hódoltság; hősi küzdelem, várháborúk: <i>Losonczi István, Szondi György, Dobó István, Zrínyi Miklós</i> . Az erdélyi fejedelemség. A reformáció és ellenreformáció: <i>Pázmány Péter</i> . V. Küzdelmek az alkotmányért és vallásszabadságért: <i>Bocskai, Bethlen</i> (a harmincéves háború), <i>Thököly Imre, II. Rákóczi Ferenc</i> , (XIV. Lajos), a szatmári béke. Az ország felszabadítása a török uralom alól.	Heti 2 óra
VI.	I. Magyarország a török uralom után. III. <i>Károly</i> . A Pragmatica Sanctio. Telepítések. <i>Mária Terézia</i> és II. <i>József</i> uralkodása: a közigazgatás újjászervezése, újítások a gazdasági és művelődési élet terén. Nemzeti ellenhatás. (II. Frigyes és Poroszország. A francia forradalom. Napóleon.) Hazánk állapota a napóleoni háborúk alatt és után. (Európa államainak átalakulása,	Heti 2 óra

találmányok, gyáripar fejlődése.) II. A reformkorszak: A magyar nyelv térfoglalása, az írók hatása a nemzeti életre. *Széchenyi István* alkotásai. *Kossuth Lajos*, az 1848. évi törvények. (Európai forradalmak.) III. A szabadságharc, önkényuralom és a kiegyezés: *Deák Ferenc*. (Az olasz királyság, a német császárság és a francia köztársaság megalakulása.) IV. Az építés korszaka a kiegyezés után. *I. Ferenc József*. (A Balkán-államok kialakulása.) A világháború és következményei; a nemzet válságai; az úgynevezett proletárdiktatúra, trianoni béke; a mai helyzetünk. V. A régi rendi, a mai polgári állam. A királyi hatalom. Törvényhozás, népképviselő. Az ország kormányzása. Honvédelem. (Történeti visszapillantással.) Az 1920. évi ideiglenes alkotmány. A magyar állam címere, színei és lobogója.

Az 1905-ös és 1925-ös polgári jogok és kötelességek tantervek

Az 1905-ös tanterv

E tárgy tanításának *célja*, hogy a tanulókat értelmi fejlettségükhöz mérten az állami élet intézményeinek és alkotmányunk alaptörvényeivel megismertesse, a nemzeti érzést ápolja, s őket rávezesse, hogy majdan polgári jogaikkal élni tudjanak és polgári kötelességeiket a maguk és az összesség érdekében híven teljesítsék.

A tanítás a földrajz és történet szerzett ismeretekhez kapcsolódik s azokat szükség szerint összefoglalja, és a célban kitűzött követelményeknek megfelelően kiegészíti.

Oszt.

Tananyag

Óraszám

V. I. A községi, járási és törvényhatósági igazgatás. II. Kataszter és telekkönyv. III. Adók. IV. Hadkötelezettség. V. Iskolakötelezettség. VI. Mezőrendőri és ipartörvény. Közegészségügy; az élelmiszerek hamisítására vonatkozó intézkedések. Cselédtörvény; munkásokról és munkaadókról szóló törvény. IX. Állami anyakönyv.	I. Kis- és nagyközségek s elöljáróság, képviselőtestület, csendőrség, rendőrség. A járás. A járás tisztviselői és határkörük. Rendezett tanácsú városok s igazságszolgáltatásuk. Vármegyei és városi önkormányzatuk. (Budapesten: a székesfőváros igazgatása és önkormányzata.) Árvaszék. II. A községek, a törvényhatóságok és az állam közszükségletei. Adózás. Illetékek. III. A mezőgazdaságra, iparra és kereskedelemre vonatkozó legfontosabb törvényes rendelkezések. Munkaadó, munkások, cselédügy. Ingatlanforgalom: telekkönyv. Kataszter. IV. Iskolakötelezettség. Állami anyakönyvek. Közegészségügyi rendelkezések. V. Igazságszolgáltatás: bírák, bíróságok. VI. Magyar állampolgárság. Egyesületi és sajtószabadság. Egyházak és hitfelekezetek; viszonyosság a bevett vallások között.	s igazgatásuk: Heti 1 óra

VI. I. A királyi hatalom;
trónöröklés; felségjogok.
II. Törvényhozás;
választói jog. III. Az
ország kormányzása. IV.
Igazságszolgáltatás;
bíróságaink szervezete.
V. Az ország bevételei
és kiadásai; költségvetés.
VI. Egyesületi és
sajtószabadság. VII.
Magyarország és a
társországok. VIII.
Magyarország és
Ausztria; közös ügyek.

Heti 1 óra

Az 1938-as gimnáziumi történelemtanterv

(Kiadta a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter 1938. évi május hó 25-én kelt
109.646/1938. IX. sz. rendeletével)

1938–1945)

Cél: A magyar nemzet múltjának, mai helyzetének, feladatainak, a történelem főbb mozgató eszméinek és sorsdöntő eseményeinek, továbbá a magyarság és más népek közötti viszony történelmi alakulásának ismerete.

<i>Osztály</i>	<i>Történelem tananyag</i>	<i>Óraszám</i>
III.	<i>A magyar nemzet elbeszélő története, részletesebben a kimagasló történelmi személyiségek.</i>	Heti 3 óra
IV.	<i>Az antik világ s a keresztény Európa története a magyar honfoglalásig. Az őskori ember élete, művelődése, a történelemelőtti kor. Az európai művelődés keleti gyökerei. A görögök története. A rómaiak története. Új államalakulások a római világbirodalom területén.</i>	Heti 3 óra
V.	<i>A középkor és az újkor története 896–1789. I. A nemzetek állami szervezkedése a X. és a XI. században (896–1096). II. A középkori szellem virágzásának kora (1096–1300). III. A kései középkor (1300–1492). IV. Az újkor világnézetének és életviszonyainak kialakulása. V. A nagyhatalmak megalakulásának kora (1648–1789). VI. Európa a XVIII. század végén.</i>	Heti 3 óra
VI.	<i>A legújabb kor története a francia forradalomtól napjainkig. I. A felvilágosodás. II. A nagy francia forradalom és Napóleon kora (1789–1815). III. A liberális törekvések kora (1815–1848). IV. A nagy nemzeti mozgalmak kora (1848–1871). V. Az imperializmus kora (1871–1918). VI. A Népszövetség kora (1918-tól napjainkig).</i>	Heti 3 óra
VII.	<i>A magyar nemzet története a szatmári békéig. I. A kárpáti medence a honfoglalás előtt. II. A magyar nemzet őstörténete. A honfoglalás. III. A patrimonális királyság kora. IV. A rendi alkotmány kezdete. V. A rendi Magyarország fénykora, a magyar nagyhatalom. VI. Az ország feldarabolásának kora. VII. A felkelések kora. VIII. Lipót abszolutizmusának kora.</i>	Heti 2 óra

VIII. *A magyar nemzet története a szatmári békétől napjainkig.* Heti 3 óra
Társadalmi és államtani ismeretek. IX. Magyarország
újjászervezése a XVIII. században. X. A reformkor. XI. A
szabadságharc és a kiegyezés. XII. A dualizmus kora. XIII.
Csonka-Magyarország élete.

A 8 osztályos elemi népiskola 1941-es történelemtanterve

(Kiadta a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter 55.000/1941. V. számú rend.)

Cél: Történelem: A magyar nemzet történetének megismerése ezzel kapcsolatban a vonatkozó világtörténelmi események; általános tájékozottság a magyar alkotmány történeti fejlődésében; a magyar múlt erkölcsi hagyományainak, örökölt értékeinek megbecsülése, nemzeti önérték, öntudat és hazaszeretet; bizalom a nemzet életterében.

Állampolgári jogok és kötelességek: A magyar állami élet rendjének, a legfontosabb polgári kötelességeknek és jogoknak ismerete, a nemzeti közösség megértése, jogtisztelet, lelki készség a kötelességek és a jogok meggyőződéses gyakorlására.

Osztály Történelem – állampolgári kötelességek és jogok tananyag Óraszám

V. **Történelem:** *Honfoglalás.* A honfoglaló magyarok. A Kárpátok övezte Heti 1 medence sorsa és népei a honfoglalás előtt. Az ország megszállása. A óra *keresztény Magyarország megalapítása és megerősödése.* Szent István, Szent László, Könyves Kálmán, a kereszteshadjáratok. *A középkori rendi állam kialakulása.* II. Endre és az aranybulla. IV. Béla és a tatárjárás. Települések és telepítések. Társadalmi tagozódás, gazdasági, műveltségi viszonyok. A kolostori és lovagi élet.

VI. **Történelem:** *A magyar királyság nagyhatalommá fejlődése.* Károly Heti 1 Róbert, Nagy Lajos. A török veszedelem. Zsigmond, Hunyadi János, óra Mátyás király. *A magyar királyság hanyatlása.* II. Lajos és a mohácsi vész. A törökök berendezkedése. A várháborúk, a nyugati keresztény műveltség védelmezése. Az ország két részre szakadása. A reformáció, az ellenreformáció, Pázmány Péter. *Erdély a magyar függetlenségnek és alkotmányának védőbástyája.* Bocskai István, Bethlen Gábor.

VII. **Történelem:** *A felszabadító háborúk.* Buda visszafoglalása, a zentai csata. Heti 1 A magyarság megfogyatkozása, gazdasági helyzete, telepítések. Zrínyi óra Ilona, II. Rákóczi Ferenc. A kuruc-labanc világ. *A magyar királyság újjáépítése.* III. Károly, a Pragmatica Sanctio. Mária Terézia. A nemesi testőrség. *Nemzeti létünk válsága.* II. József. Az ellenhatás. II. Lipót, Napóleon. *A reformkorszak és a szabadságharc.* Széchenyi István és Kossuth Lajos.

Állampolgári kötelességek és jogok: Kis- és nagyközségek. Igazgatásuk: A járás tisztviselői és hatáskörük. Megyei városok és igazgatásuk. Vármegyei és városi törvényhatóságok, önkormányzatuk. Árvaszék. A községek, a törvényhatóságok és az állam közszükségletei. Adózás.

Illetékek. A mezőgazdaságra, a vadászatra és a halászatra, továbbá az iparra és a kereskedelemre vonatkozó legfontosabb rendelkezések. Közlekedési eszközök. Munkaadó, munkavállaló, cselédügy.

VIII. **Történelem:** *A nemzeti fellendülés kora.* Deák Ferenc, a kiegyezés, I. Heti 1 Ferenc József. *A nemzet válságai.* A világháború. IV. Károly. Az óra összeomlás, forradalom, ellenforradalom. Trianon. *Nemzetünk újjáéledése.* Horthy Miklós. Világsikereink. Az elszakított területek egy részének visszatérése. *A magyarság helyzete.* Történelmi hivatásunk, feladataink.

Állampolgári kötelességek és jogok: Állami anyakönyvek. Községi illetőség, állampolgárság. Be- és kivándorlás. Útlevel. Vendégforgalom. Iskolakötelezettség. Továbbképzés, önképzés. Honvédelem. Közegészségügyi rendelkezések. A jövedelem beosztása. A takarékoság, a hitel. Az ingó és ingatlan vagyon. A telekkönyv. A kataszter. A tagosítás. Az örökösödés. A végrendelet. Az egyesületi jog. A képviselőválasztás. Az igazságszolgáltatás. Ügyvédek, királyi közjegyzők. A magyar társadalom.

Az 1946-os általános iskolai történelemtanterv

(Kiadta a magyar vallás- és közoktatásügyi miniszter 75.000/1946. V. K. M. számú

rendeletével.)

1946–1950

Cél: A magyar és világtörténet főbb eseményeinek, különösen az emberi munka és művelődés jelentős állomásainak napjaink megértést segítő áttekintése. Állampolgári nevelés.

<i>Osztály</i>	<i>Történelem tananyag</i>	<i>Óraszám</i>
V.	Képek, elbeszélések, jelenetek a magyar föld és nép történetéből a legrégebbi időktől a szatmári békéig. Az olvasmányok tanulságainak rövid összefoglalása.	Heti 2 óra
VI.	Képek, elbeszélések, jelenetek a magyar föld és nép történetéből a szatmári békétől napjainkig. Az olvasmányok tanulságainak rövid összefoglalása.	Heti 2 óra
VII.	A magyar föld és nép elbeszélő története a legrégebbi időktől a szatmári békéig, figyelemmel e kor fontosabb világtörténelmi eseményeire.	Heti 2 óra
VIII.	A magyar föld és nép elbeszélő története a szatmári békétől napjainkig, figyelemmel e kor fontosabb világtörténelmi eseményeire. Állampolgári alapismeretek.	Heti 2 óra

Az 1950-es általános iskolai történelemtanterv
(A Magyar Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter 1220 – 10/1950. V. K. M. számú rendelete az
általános iskola tantervének életbeléptetése tárgyában)

1950–1957

Cél: A magyar nép történetének áttekintése, összefüggésben az egyetemes történeti fejlődéssel – különös tekintettel az osztályok harcára és a magyar népnek az idegen elnyomók ellen folytatott küzdelmeire. A haladó és reakciós erők harcának megmutatása a magyar nép történelmében és az emberiség történelmében. Történelmünk haladó hagyományainak megbecsülése, a magyar történelem haladó mozgalmi és a jelen közötti összefüggés feltárása. A Szovjetunió és a munkásosztály szerepének tudatosítása hazánk felszabadulásával és fejlődésével kapcsolatban. Szocializmust építő népi demokráciánk fejlődési irányának megértése és követése. Harc a sovinizmus maradványai ellen, szocialista hazafiságra nevelés.

<i>Osztály</i>	<i>Történelem tananyag</i>	<i>Óraszám</i>
VI.	<i>Az emberiség történeti útja a feudalizmus kialakulásáig. A magyar őstársadalom és bomlása. A feudalizmus kezdetei. A magyar állam kialakulása és megszilárdulása (XI-XII. század). A feudalizmus teljes kibontakozása Magyarországon. Kísérletek a központosított monarchia megteremtésére (1200 – 1526).</i>	Heti 2 óra
VII.	<i>Függetlenségi harcok a török és a Habsburg hódítás korában (1526 – 1711). Magyarország teljes gyarmatosítása (1711 – 1790). A reformkor. Polgári forradalom és szabadságharc (1848 – 1849).</i>	Heti 2 óra
VIII.	<i>Az osztrák önkényuralom és a kiegyezés (1849 – 1867). A szabad versenyen alapuló kapitalizmus kora (1867 – 1900). Az imperializmus kifejlődése Magyarországon, az első világháború (1900 – 1918). A nagy októberi szocialista forradalom és hatása Magyarországon. Ellenforradalom és fasizmus. Magyarország a második világháborúban. Népi demokráciánk fejlődése. A szocializmus építése Magyarországon.</i>	Heti 2 óra

Az 1950-es gimnáziumi történelemtanterv

(A vallás- és közoktatásügyi miniszter 1280 – 10/1250. számú rendelete) **1950–1957**

Cél: A magyar nép történetének és az egyetemes történelemnek alapos ismerete, – történelmi összefüggések helyes értékelése a történelmi összefüggések helyes értékelése a történelmi materializmus módszerével. Haladó nemzeti hagyományaink és jelenkori történelmünk szerves kapcsolatának megmutatása, a munkásosztály nemzetközi harcának megismerése és jelentőségének tudatosítása az elnyomott osztályok és népek felszabadításáért vívott harcban. A nemzeti függetlenségi mozgalmak szerepének megismerése és értékelése az egyetemes emberi haladás előbbre vitelében. A gyarmati elnyomás alatt sínylődő, felszabadulásért küzdő népek harcának ismertetése, jelentőségének értékelése a szocializmus győzelme szempontjából. A proletár nemzetköziség érzésének kifejlesztése és erősítése, a harc a sovinizmus ellen. A Bolsevik Párt történetének alapos megismerése, az ifjúság szeretetének elmélyítése a békéért folyó harc vezetője, a Szovjetunió iránt. A dolgozó nép ügye iránti hűségre, a nép ellenségei iránti gyűlöletre való nevelés, – a szocialista hazafiság érzésének ápolása.

<i>Oszt.</i>	<i>Történelem tananyag</i>	<i>Óraszám</i>
I.	Egyetemes történelem a legrégibb időktől a római birodalom bukásáig. <i>Heti Történelemelőtti kor. Görög történelem. Római történelem. A római 2–3 világbirodalom kialakulása. A szicíliai és a pergamoni rabszolgafelkelés. A óra proletariátus és a római hadsereg problémái. A birodalom hanyatlása és bukása.</i>	
II.	Magyarország története 1526-ig. I. Az őstársadalom és bomlása (a X. század <i>Heti végéig). II. A feudalizmus kezdetei. A magyar állam kialakulása és 1 megszilárdulása (XI-XII. század). III. A feudalizmus teljes kibontakozása óra Magyarországon. Kísérletek a központosított monarchia megteremtésére (1200</i> Heti <i>– 1526). Egyetemes történelem a feudalizmus kialakulásától az angol</i> 2 <i>polgári forradalomig.</i>	óra
III.	Magyarország története 1526–1849. I. Függetlenségi harcok a török és a <i>Heti Habsburg hódítás korában (1526 – 1711). II. Magyarország teljes</i> 2 <i>gyarmatosítása (1711 – 1790). III. A feudális viszonyok mélyreható válsága a óra gyarmati helyzetben levő Magyarországon (1790 – 1848). IV. Polgári</i> forradalom és nemzeti szabadságharc (1848 – 1849). Egyetemes történelem az angol polgári forradalomtól a párizsi kommünig. <i>1640. Polgári forradalom</i> Heti <i>Angliában. A francia monarchia a 17. sz. végén. Németország a 17–18. sz.-ban.</i> 2 <i>Az Egyesült Államok megteremtése. A francia polgári forradalom.</i> óra	

Franciaország 1794–1805-ig. Európa a bécsi kongresszustól az 1848-as forradalmak végéig. A 19. század 50–60-as évei.

IV. Magyarország története 1849–1950-ig. *I. Az osztrák önkényuralom és a Heti kiegyezés (1849 – 1867). II. A szabad versenyen alapuló kapitalizmus kora 2 (1867 – 1900). III. Az imperializmus fejlődése Magyarországon és az első óra világháború (1900 – 1918). IV. Az 1918-as magyar polgári demokratikus forradalom. Az első proletárdiktatúra Magyarországon. A tanácsköztársaság (1918 – 1919). V. Ellenforradalom és fasizmus Magyarországon (1919 – 1945). VI. A magyar népi demokrácia és a szocializmus építése Magyarországon (1945-től). Egyetemes történelem a párizsi kommüntől napjainkig. I. A kapitalizmus hanyatlásának kora 1871–1918-ig. A kapitalizmus hanyatlásának Heti kezdete, az imperializmus kialakulása 1871–1905. II. Az imperializmus, mint a 2 kapitalizmus legfelső foka 1905–1918. III. A kapitalizmus általános válságának, óra a proletárforradalmaknak és a szocializmus győzelmének kora 1917-től napjainkig.*

**Az 1950-es általános iskolai alkotmánytan és erkölcsi alapismeretek, gimnáziumi alkotmánytan tanterv
1950–1957**

**Az 1950-es általános iskolai alkotmánytan és Az 1950-es gimnáziumi alkotmánytan tanterv
erkölcsi alapismeretek tanterv**

Cél: A Magyar Népköztársaság Alkotmányának megismerése. Annak megismerése és az Alkotmányban lefektetett elvek megmutatása, hogy Alkotmányunk tudatosítása. Annak megmutatása, hogy Alkotmányunk népünk harcának és országépítő munkájának már megvalósult eredményeit, országunk gazdasági és társadalmi szerkezetében végbement alapvető változásokat fejez ki, és a Szocializmust építő népi demokráciánk társadalmi további fejlődés útját jelöli meg. rendjének, alapvető törvényeinek, az állampolgárok Szocializmust építő népi jogainak és kötelességeinek megismerése. Annak megismerése, hogy az állampolgári jogok gyakorlása alapvető törvényeinek, az megfizető feladat minden állampolgár számára, és az állampolgárok jogainak és állampolgári kötelességek teljesítése a dolgozó nép ügye kötelességeinek megismerése. A iránti hűség elsőrendű követelménye. A munkásosztály munkásosztály vezető szerepének, a vezető szerepének, a munkás-paraszt szövetség

munkás-paraszt szövetség jelentőségének, a proletárdiktatúra funkcióit betöltő népi jelentőségének tudatosítása: demokrácia jellemző sajátosságainak tudatosítása. A országunkban minden hatalom a sztálini Alkotmány alapos megismerésén keresztül a dolgozó népé. A kifejlődő, új Szovjetunió, a megvalósult szocializmus országa és szocialista erkölcs alapfogalmainak annak népei iránti szeretet elmélyítése. Az államról és a megismerése. A munka szeretetére, a szocialista alkotmányról szóló tanítások megismerése a legfőbb érték – az ember marxizmus-leninizmus klasszikus művei és a megbecsülésére, a közösség munkásosztály nagy vezetőinek tanítása alapján. A tulajdonának védelmére, kifejlődő, új szocialista erkölcs alapfogalmainak becsületességre, kötelességtudásra, megismerése. A munka szeretetére, a dolgozó ember bátorságra, a nép iránti hűségre, megbecsülésére, a közösség tulajdonának védelmére, szocialista hazaszeretetre való becsületességre, kötelességtudásra, bátorságra, a nép nevelés. Harc a faji gyűlölködés ellen iránti hűségre, szocialista hazaszeretetre és proletár – népek közötti testvéri nemzetköziségre való nevelés. Harc a faji gyűlölködés együttműködés érzésének ápolása. Az ellen – a népek közötti testvéri együttműködés érzésének egyéni érdeket a köz érdekeinek ápolása. Az egyéni érdeket a köz érdekeinek alárendelő, odaadó közösségi érzés odaadó közösségi érzés kifejlesztése. kifejlesztése.

<i>Oszt.</i>	<i>Tananyag</i>	<i>Óraszám</i>
VIII.	Mi az alkotmány? A sztálini Alkotmány. Alkotmányunk és előzményei. A Magyar Tanácsköztársaság Alkotmánya. A dolgozók sorsa a tőkés és a földesurak államában. A Szovjetunió: népünk felszabadítója. A Magyar Népköztársaság és társadalmi rendje. Munkások és dolgozó parasztok szövetsége. Tervgazdálkodás. A Magyar Népköztársaság államhatalmi és államigazgatási szervei. A Magyar Népköztársaság állampolgárainak jogai és kötelességei. Az állampolgárok gazdasági és szociális jogai; szabadságjogok; állampolgáraink egyenjogúsága; az állampolgárok alapvető kötelességei. Az együttélés erkölcsi szabályai a szocialista építés korszakában: a munka, a tanulás – a szocialista tulajdonhoz való viszony – a szocialista becsület, – a család. Szocialista hazafiság: hűség a dolgozó nép ügyéhez – harc a világ dolgozóinak közös érdekeiért – az ellenség gyűlölete – a haza védelme.	<i>I. Állam és jog. II. Heti A szovjet állam – 2 új, magasabb óra rendű állam. III. A népi demokráciák államának jellege. IV. A Magyar Népköztársaság a munkások és dolgozó parasztok állama. V. Osztyájtársadalom és erkölcs.</i>

**Az 1957-es gimnáziumi tananyag-beosztás történelemből
1957–1962**

Osztály	Történelem tananyag	Óraszám
y		
I.	Ókori egyetemes történet. A korai feudalizmus (V–XI. század). I. Bevezetés. Történeti alapismeretek (kb. 1 óra). II. Az ősközösség és az ókori Kelet története (kb. 14 óra). III. A görögök története (kb. 26 óra). IV. Római történet a királyság és a köztársaság korában (kb. 23 óra). V. A római birodalom a császárok idején (kb. 15 óra). VI. A korai feudalizmus (V–XI. század, kb. 11 óra). VII. Év végi összefoglalás (kb. 9 óra).	Heti 3, évi 99 óra
II.	A középkor egyetemes története a nyugatrómai birodalom bukásától az angol forradalomig (476–1640). A magyar nép története a legrégebbi időtől 1526-ig. A) Az európai feudalizmus*. I. A feudalizmus kialakulása (kb. 6 óra). II. A feudalizmus kialakulása Magyarországon (kb. 10 óra). III. A pápaság világhatalmi törekvései (kb. 5 óra). IV. A városok és a polgárság felemelkedése (kb. 7 óra). V. Városállamok és rendi monarchiák (kb. 5 óra). VI. Feudális anarchia és központosítási kísérletek Kelet-Európában (kb. 7 óra). VII. A rendi monarchia kialakulása Magyarországon (kb. 17 óra). B) A kapitalizmus kezdetei. VIII. A tőkés gazdálkodás kibontakozása (kb. 8 óra). IX. A reformáció (kb. 7 óra). X. Az első polgári állam és az abszolút monarchiák (kb. 7 óra). XI. Soknemzetiségű államok Kelet-Európában (kb. 7 óra). XII. Év végi ismétlés (kb. 9–12 óra).	Heti 3, évi 99 óra
III.	Újkori egyetemes történet 1640-től 1849-ig. A magyar nép története 1526-tól 1849-ig. I. Bevezető áttekintés (kb. 1 óra). II. Az újkor kezdete (kb. 12 óra). III. A magyar nép harca a törökök és a Habsburgok ellen (1526–1711) (kb. 19 óra). IV. Magyarország osztrák gyarmat (1711–90) (kb. 8 óra). V. A kapitalizmus győzelme (1789–1849) (kb. 21 óra). VI. A feudalizmus válsága Magyarországon (1790–1848) (1790–1848) (kb. 15 óra). VII. Polgári forradalom és nemzeti szabadságharc (1848–49) (kb. 14 óra). VIII. Év végi összefoglalás (kb. 9 óra).	Heti 3, évi 99 óra
IV.	Egyetemes történet 1849-től 1945-ig. A magyar nép története 1849-től 1945-ig. I. Bevezető áttekintés (kb. 1 óra). II. A kapitalista világ története az 1848-as forradalmak leverésétől a francia-porosz háború kitöréséig	Heti 4, évi

(1849–70) (kb. 8 óra). III. Magyarország az abszolútizmus korában (kb. 7 112
óra). IV. A kapitalista világ az imperializmus kialakulásának időszakában 112
(1870–1918) (kb. 18 óra). V. Magyarország a dualizmus korában a XIX.
század végéig (1867–1900) (kb. 9 óra). VI. Az imperializmus kifejlődése és
sajátságai Magyarországon (1900–14) (kb. 6 óra). VII. A legújabb kor
története (1917–45) (kb. 20 óra). VIII. Magyarország részvétele az I.
világháborúban (1914–18). A proletárforradalom győzelemre jutása
Magyarországon (1918–19). IX. Magyarország az ellenforradalmi
Horthy-rendszer idején (1919–45). A népi demokrácia győzelme
Magyarországon (1945–48) (kb. 10 óra).

* Amennyiben ezt az anyagot az I. osztályban elvégezték – az 1957/58-as tanévben tanév eleji ismétlés céljait szolgálja. Ha az I. osztályban csupán a nyugatrómai birodalom bukásáig jutottak el, „A feudalizmus kialakulása” c. fejezetre 9 óra fordítható, és az év végi ismétlés tartama 9 órára csökken.

Az 1958-as általános iskolai történelemtanterv 1958-1962

Az általános iskolai történelemtanítás *feladata*, hogy – az életkori sajátosságot szem előtt tartva – a magyar történelem ismeretanyagának rendszeres feldolgozásával, s a megértéshez elengedhetetlenül szükséges egyetemes történelmi összefüggések feltárásával – a tárgy sajátosságainak megfelelően –, biztosítsa a tanulók marxista-leninista történelem- és társadalomszemléletének megalapozását. Egyúttal járuljon hozzá a tanulók szocialista erkölcsi tulajdonságainak, különösen szocialista hazafiságának és proletár internacionalizmusának fejlesztéséhez.

<i>Osztály</i>	<i>Történelem tananyag</i>	<i>Óraszám</i>
VI.	Az emberiség történetének áttekintése a magyar honfoglalásig. I. Az <i>Heti emberiség őskora: az ősközösség kora (kb. 8 óra)</i> . II. <i>Az emberiség történetének ókora: a nagy rabszolgatartó birodalmak kora (kb. 20 óra)</i> . III. <i>Betekintés a középkori Európa viszonyaiba a honfoglalás idején (kb. 3 óra)</i> . A magyar nép története 1526-g. Betekintés Európa gazdasági, társadalmi és kulturális fejlődésébe. I. <i>A magyar nép őstörténete (kb. 3 óra)</i> . II. <i>A magyar feudális állam kialakulása (kb. 8 óra)</i> . III. <i>Bepillantás a XI–XIII. századi Európa gazdasági és társadalmi fejlődésébe (kb. 5 óra)</i> . IV. <i>A magyar feudális állam és társadalmi rend megszilárdulása (XI–XII. sz.)</i> . V. <i>A királyi hatalom hanyatlása, a nagyurak elhatalmasodása, a XIII. sz. folyamán (kb. 7 óra)</i> . VI. <i>A feudális rend újjászervezése Magyarországon, az Anjouk és Zsigmond király uralkodása idején (1308–1437) (kb. 12 óra)</i> . VII. <i>Hunyadi János harcai a török ellen. A központosító törekvések sikere Mátyás király idején (1438–1490) (kb. 8 óra)</i> . VIII. <i>Az 1514. évi parasztháború és Mohács (kb. 6 óra)</i> . <i>Év végi ismétlés (kb. 12 óra)</i> .	3, 99 99 óra
VII.	A magyar történelem és az emberiség történetének áttekintése 1900-ig. <i>Heti Év eleji ismétlés (kb. 6 óra)</i> . I. <i>A feudalizmus hanyatlása, a kapitalizmus kezdetei Nyugat-Európában (kb. 4 óra)</i> . II. <i>Magyarország helyzete Mohács után (kb. 8 óra)</i> . III. <i>Erdély a Habsburg-ellenes függetlenségi harcok élén (1604–1660)</i> . IV. <i>Küzdelmek a török hódítás és a Habsburg-abszolutizmus ellen (kb. 3 óra)</i> . V. <i>A Rákóczi-szabadságharc (1703-1711) (kb. 6 óra)</i> . VI. <i>A Habsburgok gyarmati rendszerének kiépítése Magyarországon a Rákóczi-szabadságharc után (1711–1790) (kb. 6 óra)</i> . VII. <i>A francia polgári forradalom, a napóleoni háborúk és a szent szövetség. Európa a</i>	3, évi 99 óra

virágzó kapitalizmus korában (kb. 10 óra). VIII. A feudalizmus válsága Magyarországon. A reformkor (1825–1848) (kb. 10 óra). IX. Forradalom és szabadságharc (1848–49) (kb. 10 óra). X. Önkényuralom és kiegyezés (1849–1867) (kb. 6 óra). XI. Az I. Internacionálé és a párizsi kommün (2 óra). XII. A kiegyezés kora 1900-ig (kb. 13 óra). Év végi ismétlés (kb. 11).

VIII. A magyar történelem és az állampolgári ismeretek, valamint az emberiség történetének áttekintése. Év eleji ismétlés (kb. 4 óra). I. Az imperializmus korának áttekintése (kb. 5 óra). II. Magyarország az első világháború előtt (kb. 3 óra). III. Az első világháború. Magyarország részvétele az első világháborúban (kb. 4 óra). IV. A nagy októberi szocialista forradalom és hatása Magyarországon (kb. 5 óra). V. A Magyar Tanácsköztársaság (kb. 4 óra). VI. A szocializmus győzelme a Szovjetunióban (kb. 3 óra). VII. Az ellenforradalmi korszak. Magyarország a Horthy-fasizmus idején (1919–1939). X. Állampolgári ismeretek (kb. 12 óra). Év végi ismétlés (kb. 7 óra)

Az 1962-es általános iskolai történelemtanterv
(Életbe lépett a 162/1962. /M. K. 23./ sz. utasítással, módosítva a 114/1973. /M. K. 9./ MM
számú utasítás alapján
1962–1980

A történelem tanításának feladatai: Ismertesse és értesse meg a tanulókkal *alapfokon* – az emberiség fejlődésének fő vonalát követve – az *egyetemes* és ezzel szerves egységben a *magyarországi* történelmi *fejlődés* útját az ember kialakulásától napjainkig. Adjon a tanulóknak *alapfokú* szocialista állampolgári ismereteket. [...] Az általános iskolai történelemtanítás az előtte álló oktatási-nevelési feladatokat a tanulók életkorával összhangban álló pedagógiai gyakorlattal valósítsa meg. Ennek érdekében az általános iskolai történelemtanítás didaktikai jellegét mindvégig, de differenciáltan, az *olvasmányos* (eseményes, elbeszélő, leíró, szemléletes, érzelmet és értelmet megragadó és aktivizáló) előadásmód határozza meg.

<i>Osztály</i>	<i>Tananyag</i>	<i>Óraszám</i>
5.	Az őskor. <i>Az ősközösségi társadalmak életéből (kb. 6 óra).</i> Az ókor. <i>Az ókori keleti rabszolgotartó államok életéből (kb. 8 óra).</i> <i>Az ókori Athén (kb. 11 óra).</i> <i>Az ókori Róma (kb. 14 óra).</i> <i>A magyar ősközösségi társadalom életéből (kb. 6 óra).</i>	Heti 2, évi 66 óra
6.	A középkor. <i>A feudális államok kialakulása Európában (V–XI. század) (kb. 3 óra).</i> <i>A feudális állam kialakulása Magyarországon (XI. század) (kb. 4 óra).</i> <i>A feudális államok virágkora Európában (XI–XV. század) (kb. 7 óra).</i> <i>Harc a feudális rend megszilárdításáért Magyarországon (XI–XIII. század). (kb. 6 óra).</i> <i>Magyarország a XIV. században és a XV. század első felében (kb. 5 óra).</i> <i>Honvédő harcok Hunyadi János vezetésével. Mátyás király központosító törekvései. Az 1514. évi magyarországi parasztháború és Mohács (XV–XVI. század) (kb. 8 óra).</i> <i>A feudalizmus felbomlása Európában (XVI–XVII. század) (kb. 4 óra).</i> <i>Függetlenségi harcaink a törökök és a németek ellen a XVI. és XVII. században (kb. 9 óra).</i>	Heti 2, évi 66 óra
7.	Az újkor. <i>A kapitalizmus kialakulása (XVII–XVIII. század) (kb. 6 óra).</i> <i>Magyarország a XVIII. században (kb. 5 óra).</i> <i>A Kommunista Kiáltvány. Az I. Internacionálé és a párizsi kommün (kb. 8 óra).</i> <i>Harc a független polgári Magyarorszáért a XIX. században (kb.</i>	Heti 2, évi 66 óra

5 óra). *Forradalom és szabadságharc Magyarországon 1848–49-ben* (kb. 7 óra). *Az önkényuralom és a kiegyezés kora (1849–1900)*. *A XIX. század kultúrája* (kb. 4 óra). *A gyarmati rendszer a XIX. század végén* (kb. 4 óra).

8. *Az imperializmus kialakulása a legfejlettebb tőkés országokban és hazánkban. Az 1905-ös forradalom Oroszországban. Az első világháború* (kb. 6 óra). **A legújabb kor.** *A nagy októberi szocialista forradalom* (kb. 5 óra). *A Magyar Tanácsköztársaság* (kb. 6 óra). *A szocializmus győzelme a Szovjetunióban* (kb. 2 óra). *Ellenforradalmi korszak Magyarországon. A fasiszmus uralomra jutása Németországban* (kb. 7 óra). *A második világháború* (kb. 5 óra). *A népi demokrácia győzelme Magyarországon* (kb. 11 óra). *A második világháború utáni nemzetközi helyzet* (kb. 5 óra).
- Heti 2,
évi 66
óra

Az 1962-es gimnáziumi történelemtanterv
(Életbe lépett a 150/1963./M. K. 12./M. M. sz. utasítással, módosítva a 116/1973. / M. K. 9./
MM számú utasítás alapján
1962–1979

A történelem tanításának feladatai: Az *egyetemes* és a *magyar történelem* áttekintő és rendszeres megismertetésével *fejlessze* tovább a tanulóknak az általános iskolában megalapozott *marxista–leninista történelemszemléletét*, és ezzel járuljon hozzá *általános műveltségük* kialakításához. [...] A tanár az oktatási, nevelési és képzési feladatokat a középiskolás tanulók életkorával összhangban álló pedagógiai eszközökkel valósítsa meg. Az általános iskolai olvasmányos előadásról fokozatosan térjen át a történelmi korok *valóságát sokoldalúan megelevenítő*, a történelmi forrásokat *elemző* s a *magasabb szintű általánosításokig* eljutó módszerek alkalmazására.

<i>Osztály</i>	<i>Tananyag</i>	<i>Óraszám</i>
I.	<i>Az ősközösség (kb. 5 óra). Az ókori keleti osztálytársadalmak (kb. 8 óra). Az ókori Görögország (kb. 17 óra). Az ókori Róma (kb. 19 óra).</i>	Heti 2, évi 66 óra
II.	<i>A feudalizmus kialakulása (V–X. század) (kb. 7 óra). A feudalizmus virágkora (XI–XV. század) (kb. 17 óra). A feudalizmus kialakulása és fejlődése Magyarországon (az őstörténettől 1526-ig) (kb. 22 óra). A feudalizmus bomlása. Az első polgári forradalmak (XVI–XVIII. század) (kb. 14 óra). A késői feudalizmus korszaka Magyarországon (1526–1711) (kb. 14 óra).</i>	Heti 3, évi 99 óra
III.	<i>A kapitalizmus győzelme (1789–1849) (kb. 25 óra). A Habsburg abszolútizmus hatalmi szervezetének kiépítése Magyarországon (1711–1790). A feudalizmusról a kapitalizmusra való átmenet korszaka hazánkban (1790–1849) (kb. 24 óra). A szabad versenyen alapuló kapitalizmus virágzása az imperializmus kialakulásáig (1849-től a XIX. század végéig) (kb. 14 óra). Magyarország a Habsburg önkényuralom idején és a dualizmus korában (1849-től a XIX. század végéig) (kb. 11 óra).</i>	Heti 3, évi 99 óra
IV.	<i>Az imperializmus kialakulása és uralkodóvá válása. Az imperializmus kialakulása Magyarországon (a XIX. század utolsó</i>	Heti 3, évi 99

évtizedétől 1914-ig) (kb. 10 óra). Az első világháború. A nagy októberi szocialista forradalom és nemzetközi hatása. A kapitalizmus általános válságának kezdete (1914–1923) (kb. 10 óra). Magyarország és az I. világháború. Az első proletárdiktatúra hazánkban (kb. 7 óra). A szocializmus felépítése a Szovjetunióban. A kapitalizmus általános válsága az imperialista országokban (1920–1939) (kb. 12 óra). Ellenforradalmi rendszer Magyarországon a második világháború előtt (1919–1939) (kb. 9 óra). A második világháború. Magyarország részvétele a második világháborúban (kb. 8 óra). A két világrendszer kialakulása és küzdelme (1945-től napjainkig (kb. 12 óra): A kapitalista világrendszer. A szocialista világrendszer. A szocializmus építése Magyarországon.

Az 1978/80-as általános iskolai történelem – állampolgári ismeretek tanterv

A történelem és állampolgári ismeretek tantárgy tanításának legfontosabb – átfogó – *célkitűzése*, hogy megvilágítsa azt a folyamatot, amely a gazdasági, társadalmi, politikai és kulturális fejlődés különböző lépcsőfokain és ellentmondásain keresztül törvényszerűen vezet el a szocializmus és kommunizmus győzelméhez.

Az általános iskolai történelem–állampolgári ismeretek tantárgy az emberiség és hazánk múltjának és társadalmunk jelenének színes, élethű – történettanításon alapuló – megjelenítésével és megértésével járul hozzá a tanulók fejlettségi szintjének megfelelően válogatott alapvető történelmi-társadalmi-állampolgári ismeretek elsajátításához és alkalmazásához, a dialektikus materialista társadalom- és történelemszemlélet megalapozásához. A történelmi–állampolgári ismeretek tantárgynak a tanulók fejlettségi sajátosságainak megfelelően értelmi és érzelmi neveléssel olyan állampolgárokat kell formálnia, akik felnőve tudnak és akarnak a társadalomért munkálkodni; aktív és tudatos résztvevői az anyagi és szellemi javak termelésének, valamint a társadalmi-politikai életnek; kiművelt emberek, akik a kor színvonalán képesek önállóan felhasználni és továbbfejleszteni a társadalom nyújtotta anyagi, kulturális és politikai lehetőségeket. [...]

A tantárgy rendszerezi és integrálja a különböző iskolai és iskolán kívüli forrásokból származó társadalmi és állampolgári ismeretanyagot, s ennek alapján a 8. osztályban külön összegezett állampolgári ismereteket nyújt. Hazánk gazdasági életének, társadalmának, művelődési viszonyainak, államunk bel- és külpolitikájának, legfontosabb eredményeinknek és nehézségeinknek, az előttünk álló társadalmi, gazdasági, művelődési feladatoknak áttekintése olyan elemi állampolgári, közgazdasági, közigazgatási, jogi és etikai ismeretekhez juttatja a tanulókat, amelyek a későbbiekben állampolgári jogaik és kötelességeik gyakorlásához nélkülözhetetlenek. A külön összegezett állampolgári ismeretek tanításának sem csupán az ismeretnyújtás a célja, hanem az állampolgári nevelés...

<i>Oszt.</i>	<i>Tananyag</i>	<i>Óraszám</i>
5.	Bevezetés. Az őskor. <i>Hogyan ismerjük meg az emberiség legrégebb történetét? Hogyan éltek az emberek az őskorban? Az ókor.</i> <i>Hogyan éltek az ókori Kelet népei? Hogyan éltek az ókori görögök? Képek a római történelemből. Népünk történetének kezdetei.</i>	Heti 2, évi 64 óra
6.	A középkor. <i>Mindennapi élet a feudális Európában. A feudalizmus kialakulása hazánkban. Hazánk a feudalizmus virágkorában. A feudalizmus hanyatlása. A három részre szakadt Magyarország.</i>	Heti 2, évi 64 óra
7.	Az újkor. <i>A világ képe a XVIII. században. A nagy francia</i>	Heti 2,

forradalom. A reformkor hazánkban. Forradalom és szabadságharc Magyarországon. A kapitalizmus térhódítása és a nemzetközi munkásmozgalom: A) A kapitalizmus kibontakozása Európában és a nemzetközi munkásmozgalom. B) A kapitalizmus térhódítása Ázsiában és Amerikában. A kapitalizmus kibontakozása Magyarországon. Az imperializmus kialakulása.

évi 64

óra

8. **A legújabb kor.** *A nagy októberi szocialista forradalom. Szocialista forradalom Magyarországon. Európa és hazánk a két világháború között. A második világháború és hazánk felszabadulása. A két világrendszer kialakulása. A szocializmus győzelme hazánkban.*

Heti 3,

évi 96

óra

Állampolgári ismeretek. *Hazánk gazdasági élete. A szocialista társadalom: közösségek rendszere. Szocialista államunk és polgárai. A művelődés hazánkban. Korunk fő kérdései.*

**Az 1978/79-es gimnáziumi történelemtanterv
1979–1990**

A gimnáziumi történelemtanítás *célja*, hogy a történeti fejlődés legjellemzőbb tényeinek, eseményeinek bemutatásával és elemzésével eljuttassa a tanulókat az alapvető társadalmi és történelmi összefüggéseknek, a társadalom mozgástörvényeinek a felismeréséhez, és megértesse azt a folyamatot, amely az emberek gazdasági, társadalmi, politikai és kulturális tevékenysége által – a fejlődés különböző lépcsőfokain és ellentmondásain keresztül – szükségszerűen vezet el a szocializmus és a kommunizmus győzelméhez.

Megértesse, hogy bár ezt a folyamatot végső soron a társadalmi törvényszerűségek szabályozzák, az egyénnek lehetősége van választani a különböző, a társadalmi fejlődést elősegítő vagy gátló alternatívák támogatása vagy ellenzése között, és választásáért morálisan felelős a társadalom és önmaga előtt. Az alternatívákat a társadalmi küzdelmek alakulása határozza meg, ezért különösen fontos a társadalmi törvényszerűségek megismerésének tudományos útja: a marxista-leninista szemlélet. Ezt a szemléletet – amelynek kialakítását már az általános iskola elkezdte – kell továbbfejlesztenie és magasabb szintre emelnie a gimnáziumnak, hogy segítse a tanulókat a jelenben való eligazodásban: elérje, hogy a tanulók ismerjék, megértsék és tudatosan vállalják a szocializmus, a kommunizmus építéséből reájuk háruló kötelezettségeket.

<i>Osztály</i>	<i>Tananyag</i>	<i>Óraszám</i>
I.	<i>Az ősközösségi társadalom (kb. 4 óra). Az ókori keleti társadalmak (kb. 9 óra). Az ókori Görögország története (kb. 15 óra). Az ókori Róma története (kb. 15 óra). A korai feudalizmus (V–XI. század) (kb. 12 óra).</i>	Heti 2, évi 64 óra
II.	<i>Az érett feudalizmus (XI–XV. század) (kb. 16 óra). Magyarország a korai és az érett feudalizmus korában (a XI. század közepétől 1526-ig) (kb. 16 óra). A feudalizmus bomlása és a kapitalista viszonyok kialakulása (a XV. század végétől 1640-ig) (kb. 12 óra). Magyarország a késői feudalizmus időszakában (1526–1711) (12 óra)</i>	Heti 2, évi 64 óra
III.	<i>A kapitalizmus kialakulása és győzelme. A munkásmozgalom kezdetei (1640–1849) (kb. 20 óra). A feudalizmusból a kapitalizmusba való átmenet Magyarországon (1711–1849) (kb.</i>	Heti 3, évi 96 óra

18 óra). *A szabad versenyes kapitalizmus. Az imperializmus kialakulása (1849–1914). A kapitalizmus kibontakozása és az imperializmus megjelenése Magyarországon (1849–1914) (kb. 16 óra).*

- IV. *Az első világháború és a nagy októberi szocialista forradalom (1914–1918) (kb. 10 óra). A kapitalizmus általános válságának kezdete. A szocializmus építése a Szovjetunióban. Forradalmak Magyarországon (1918–1939) (kb. 20 óra). Az ellenforradalmi rendszer Magyarországon (1919–1939) (kb. 11 óra). A második világháború (1939–1945) (kb. 10 óra). A szocialista világrendszer kialakulása és a kapitalizmus általános válságának elmélyülése (1945–1975) (kb. 18 óra). Magyarország a szocializmus útján (1945–1975) (kb. 28 óra).*
- Heti 4,
évi 112
óra

Az 1990-es általános iskolai és középiskolai témajegyzék

(A művelődési és közoktatási miniszter az 109281/1990. /Műv. K. 16./ számon eng.)

<p><i>Bevezető:</i> A 70-es évek végén megjelent társadalomtudományi tantervek egy meghatározott világnézet szellemében készültek. Így a kialakuló pluralista társadalomban nem használhatók. Nem felelnek meg a módosított alkotmányoknak. Ez szükségessé tette a visszavonásukat. Jelenleg egy olyan átmeneti témajegyzék közreadása látszik az <i>általános iskolai történelem és társadalmi ismeretek</i> tantárgyban is célszerűnek, amely összehangolva a használatban lévő tankönyvekkel, kellő biztonságot teremt a mindennapi tanítási gyakorlatban, ugyanakkor lehetővé teszi, hogy – az alkotmányos keretek között – a pedagógusok sajátos értékszempontjai szabadon érvényesüljenek. [...]</p>	<p><i>Bevezető:</i> [...] A korábbi történelemtanterven már jó ideje túllépett a tanári gyakorlat. A tanárok jelentős része helyesen ismerte fel, hogy korrigálnia kell a hivatalosan előírt tananyag tematikai egyoldalúságait, szemléleti korlátait, helyenként hamis információit. Ezen túlmenően e dokumentum a jogállam alapelveinek, a Magyar Köztársaság alkotmányának is ellentmond, hiszen anakronisztikus módon a marxizmus-leninizmus korábbi monopóliumát tükrözi. [...]</p>
--	--

Oszt.	Tananyag – általános iskola	Oszt.	Tananyag – középiskola
5.	I. Bevezetés. Az őskor: <i>II. Hogyan éltek az emberek az őskorban. Az ókor:</i> <i>III. Hogyan éltek az ókori Kelet népei? Hogyan éltek az ókori görögök? Képek a római történelemből. VI. Népünk történelmének kezdetei.</i>	I.	Egyetemes történet: <i>Az őskor. Az ókori Kelet. Az ókori Görögország. Az ókori Róma. A középkor (V-X. század). Magyar történet: Östörténet és honfoglalás.</i>
6.	A középkor: <i>I. Mindennapi élet a középkori Európában. II. A magyar állam kialakulása és fejlődése az Árpád-korban. III. A középkori magyar állam virágkora. Az újkor:</i> <i>IV. Az újkor kezdetei. V. A három részre szakadt Magyarország.</i>	II.	Egyetemes történet: <i>A középkor (XI-XV. század). Az újkor (XVI-XVIII. század). Magyar történet: Az Árpád-kor. A XIV-XV. század. A három részre szakadt Magyarország. A török kiűzésétől a XVIII. század végéig.</i>
7.	<i>I. A világ képe a XVIII. században és a XIX. század első felében. II. Hazánk a Habsburg-</i>	III.	Egyetemes történet: <i>Az újkor (1789-1914). Magyar történet: A</i>

	<p><i>birodalom része. III. A reformkor. IV. Forradalom és szabadságharc Magyarországon. V. A polgári Európa születése – Ázsia és Amerika a XIX. században. VI. A dualizmus kora Magyarországon.</i></p>	<p><i>XIX. század és a XX. század eleje.</i></p>
<p>8.</p>	<p>A jelenkor: I. Az I. világháború és előzményei. IV. Európa a világháború után. II. Forradalmak és ellenforradalom Magyarországon. III. Földünk a két világháború között. IV. Magyarország a két világháború között. V. A második világháború. VI. Napjaink történelme. Társadalmi ismeretek: I. Gazdaság. II. Társadalom. III. Az állam. IV. Korunk fő kérdései.</p>	<p>Egyetemes történet: A XX. század (1914-1968). Magyar történet: A XX. század (1914-1968).</p>

SZEMELVÉNYEK HARMADFÉL ÉVSZÁZAD MAGYARORSZÁGI TÖRTÉNELEMTANTERVEIBŐL

Állami alap- és középiskolai történelemtantervek: 1777–1990

Az 1735-ös jezsuita Instructio

A két Ratio Educationis (1777, 1806)

Az 1849-es Organisationsentwurf és a Helytartótanács 1861-es rendelete

Az 1868-as elemi népiskolai történelemtanterv

Az 1868-as gimnáziumi történelemtanterv

Az 1871-es gimnáziumi történelemtanterv

Az 1879-es gimnáziumi történelemtanterv

Az 1899-es gimnáziumi történelemtanterv

Az 1905-ös elemi népiskolai történelemtanterv

A 8 osztályos népiskola történelemtanterve (1919)

A középiskola történelemtanterve (1919)

A középiskolák 1924-es történelemtanterve

Az 1925-ös elemi népiskolai történelemtanterv

Az 1905-ös és 1925-ös polgári jogok és kötelességek tantervek

Az 1938-as gimnáziumi történelemtanterv

A 8 osztályos elemi népiskola 1941-es történelemtanterve

Az 1946-os általános iskolai történelemtanterv

Az 1950-es általános iskolai történelemtanterv

Az 1950-es gimnáziumi történelemtanterv

Az 1950-es általános iskolai alkotmánytan és erkölcsi alapismeretek, gimnáziumi alkotmánytan tanterv

Az 1957-es gimnáziumi tananyag-beosztás történelemből

Az 1958-as általános iskolai történelemtanterv

Az 1962-es általános iskolai történelemtanterv

Az 1962-es gimnáziumi történelemtanterv

Az 1978/80-as általános iskolai történelem – állampolgári ismeretek tanterv

Az 1978/79-es gimnáziumi történelemtanterv

Az 1990-es általános iskolai és középiskolai témajegyzék